

Uitwerking

De joodse feestkalender

Henk Bouwmeester

Dat Kerstfeest op 25 en 26 december gevierd wordt, weet iedereen, ook al zijn etalages nog in zomertooi en brengen radio en tv heel andere dingen onder de aandacht. Maar om te zeggen wanneer Pasen en Pinksteren gevierd worden, is lastiger. Die feesten vallen ieder jaar weer op een andere datum. Wat dat betreft hadden de Israëlieten het heel wat gemakkelijker. In Leviticus 23 worden de vaste tijden van de zeven hoogtijden van de Heer gegeven. Het enige dat ze nodig hadden, was een kalender. En die hadden ze ook. Maar zou Noach ook een kalender hebben gehad? Of Abraham? De ongewijde geschiedenis kan ons daarop geen ander antwoord geven dan dat de oorsprong van kalenders verborgen ligt in grote ouderdom.

Een bijbels antwoord

De Bijbel geeft een heel ander antwoord. God schiep de zon en de maan niet alleen om de dag van de nacht te scheiden, hij schiep ze ook om de seizoenen aan te geven, en de dagen en de jaren (Gen. 1:14). Noach en Abraham hebben dus vast en zeker ook een kalender gekend. Dat zal, zoals voor de meeste nomadische volken in die tijd, een maankalender geweest zijn (Ps. 104:19). De maancyclus van iets meer dan 29½ dagen¹ is voor de mens buitengewoon overzichtelijk en vrijwel overal op aarde meestal goed waarneembaar. Behalve op de eerste dag van de cyclus, wanneer de maan tussen de aarde en de zon in staat en niet zichtbaar is. In de dagen daarna groeit de maansikkel iedere dag een beetje tot na ongeveer veertien dagen de maan helemaal zichtbaar is: volle maan. Daarna wordt de maansikkel ook weer in ruim veertien dagen kleiner tot zij helemaal verdwenen is: opnieuw nieuwe maan. Ook de Egyptenaren hebben aanvankelijk een maankalender gekend. Maar omdat de landbouw hun belangrijkste bron van bestaan was en hun activiteiten daardoor nauw verbonden waren met de seizoenen, kenden zij ook een zonnekalender.

Iedereen op aarde was vroeger dus in zijn bestaan en ritme van alledag en de seizoenen helemaal afhankelijk van de zon en de maan. Geen wonder dan ook dat men de zon en de maan als goden ging vereren. God waarschuwt de Israëlieten op straffe van steniging (Deut. 17:2-5) dat niet te doen (Gen. 4:19a).

Abraham, die in Haran een nomadisch bestaan leidde en de afgoden diende (Jozua 24:2), heeft ongetwijfeld de maankalender gekend. Toen hij later in Kanaän woonde, diende hij de afgoden niet meer, maar volgde wel de maankalender. Ook zijn kinderen en kleinkinderen zullen dat hebben gedaan. Tijdens hun langdurig verblijf in Egypte zullen de Israëlieten, hoewel zij veehouders bleven, de gewoonten van de Egyptenaren hebben overgenomen. En dus ook hun zonnekalender. Volgens de zonnekalender in Egypte begon het jaar zodra de oogst van het land binnen was, bij het begin van de jaarlijkse overstroming van de Nijl. Voor de Egyptenaren – en dus ook de Israëlieten – was dat jaarbegin ieder jaar een groot feest. Men kon immers de toekomst en dus ook het nieuwe jaar met vertrouwen tegemoet zien. De oogst was binnen, en het nieuwe vruchtbare slib op de oevers van de Nijl zou ook het komende jaar voor een rijke oogst zorgen. De Israëlieten zullen zich dan ook, net zoals de Egyptenaren, in alles afhankelijk gevoeld

hebben van de Nijl. Er was altijd water om de akkers te bevoeien (Deut. 11:10) en ieder jaar weer opnieuw vruchtbaar slib.

Een nieuwe kalender

Dat veranderde echter volkomen toen de Heer God hen uit Egypte verlostte. Het eerste dat zij moesten leren, was zich niet langer afhankelijk te weten van de Nijl, maar van de Heer hun God. Daarom moest niet de overstroming van de Nijl, maar de verlossing uit Egypte voor hen het begin van de maanden zijn (Ex. 12 :1-2). En daarom maakte de Heer God later nog meer afspraken met hen om hen er steeds aan te herinneren dat zij in eten en drinken, onderdak en kleding van Hem afhankelijk waren. In Leviticus 23 zijn die afspraken als hoogtijdagen van de Heer opgeschreven. Heel precies op de maankalender aangegeven. Eenmaal in Kanaän zijn de Israëlieten volgens die maankalender blijven leven. Althans voor – zo zeggen wij dat tegenwoordig – het kerkelijk jaar. Voor de feesten van de Heer.

Er zijn mensen die de zeven feesten uit Leviticus 23 (zie kader) wel eens de joodse feesten noemen. Maar dat is niet correct. Het woord dat in vers 4 met ‘hoogtijdagen’ is vertaald, betekent letterlijk ‘afspraken’ of ‘afgesproken tijden’. De feesten zijn dus de afspraken die God met zijn volk maakte, om op vaste tijden van het jaar aan Hem te denken en hun dankbaarheid te tonen. Met Pesach (Pasen) en het Feest van de Ongezuurde Broden voor de verlossing die God hen schonk. Met het Eerstelingenfeest voor de eerste gersteoogst en met het Wekenfeest voor de eerste tarweoogst. Met het Loofhuttenfeest voor de bescherming, het onderdak en de hele oogst die God hun gaf. Opmerkelijk genoeg moesten de Israëlieten ook het burgerlijke Nieuwjaar vieren als Feest van de Bazuinen (Rosj Hasjana). Ook de tijd was hun immers door God geschonken (Pred. 3:11a). Tegelijkertijd was Rosj Hasjana, ook wel Jubeldag genoemd, het begin van de tiendaagse periode van verootmoediging voorafgaand aan Grote Verzoendag (Jom Kippoer). Het feest van Gods verzoening. De maankalender bleef en daarmee ook de nieuwemaansdagen als feestdagen. Numeri 10:10 noemt dit feest heel nadrukkelijk naast de andere feesten. De Joden hebben de nieuwemaansdagen, zo lezen we in het Nieuwe Testament (Kol. 2:16), ook altijd gevierd. Des te meer lijkt het vreemd dat de nieuwemaansdagen niet in Leviticus 23 genoemd worden. De Joden vonden dit niet zo vreemd. De nieuwemaansdagen zijn volgens hen maar halve feestdagen. Voor nieuwemaansdagen gold namelijk geen arbeidsverbod zoals voor de sabbat of voor één of meer dagen van de andere feesten². Zo waren ook Chanoeka en Poerim, die hun oorsprong resp. na en in de ballingschap hebben,³ halve feesten. Feesten overigens die er wel helemaal bij hoorden. In het evangelie van Johannes lezen we dat Jezus eens tijdens het Vernieuwingsfeest (Chanoeka) in Jeruzalem was (Joh. 10: 22-23). Feesten ook die, tot op de dag van vandaag, buitengewoon uitbundig gevierd worden (Est. 9:16-17).

Nieuwtestamentische betekenis

Wellicht rijst nu al de vraag welke betekenis de feesten van Leviticus 23 voor ons, nieuwtestamentische niet-Joden, nu nog hebben. Er zijn theologen (en niet-theologen) die menen dat de feesten van Leviticus 23 hebben afgedaan. Paulus schrijft immers in Kolossenzen 2:17 dat Christus de werkelijkheid is en dat wij ons daarom niets moeten laten voorschrijven aangaande allerlei feesten. Christus heeft de feesten vervuld, zij zijn schaduw van wat komen moest. Maar dat betekent niet dat de feesten geen plaats in ons denken en overwegen mogen hebben. Juist de vervulling door Christus en het wijzen naar Christus mogen en moeten onze volle aandacht hebben.

De vraag hoe wij de feesten een plaats in ons denken en kerkzijn moeten geven, kan alleen beantwoord worden met een complete open Bijbel. God heeft niet voor niets zijn feesten laten opschrijven in Leviticus 23. En we hebben niet voor niets het Nieuwe Testament daarbij gekregen. Een prachtig glas-in-loodraam in de kathedraal van Chartres in Frankrijk beeldt dat buitengewoon fraai uit. Op dat raam staan de vier grote profeten Jesaja, Jeremia, Ezechiël en Daniël afgebeeld. Op hun schouders staan de vier evangelisten. De evangelisten kunnen en mogen daardoor lijnen naar de toekomst zien, die de profeten nog maar als vage contouren konden ontwaren. Wij kunnen en mogen met een complete Bijbel op de schouders van de evangelisten gaan staan. En in het perspectief van Christus vanuit de feesten van Leviticus 23 zien naar de verre horizon, de dag waarop Jezus terug zal komen op de wolken. Uitzien naar de nieuwe hemel en aarde, waar God zal zijn alles in allen. Naar de dag dat:

*Het leven is compleet een feest!
 God zal Zijn heerlijkheid betonen,
 de luister van Zijn praal en pracht.
 Wij mogen altijd bij Hem wonen
 en nooit en nimmer is het nacht.⁴*

¹ De maancyclus duurt op een paar seconden na 29 dagen, 12 uren en 44 minuten.

² Lees Leviticus 23 daarop nog maar eens na, met name de verzen 7, 8b, 21, 23b, 28 en 33.

³ Het Chanoekafeest herinnert aan de hernieuwde inwijding van de tempel in 164 v.Chr. Het Poerimfeest is ontstaan na de mislukte poging van Haman om de Joden in Babel uit te roeien.

⁴ Uit het gedicht 'Perspectief van een christen' van Annie de Neef-Top.

Feest	Nederlandse naam	Maand*	Dag*	Tekst
Pesach	Pasen	Nisan	14	Lev. 23:5
Matsot	Ongezuurde Broden	Nisan	15-22	Lev. 23:6-8
Omer Résjiet	Eerstelingenfeest	Nisan	18	Lev. 23:9-15
Sjavoe'ot	Wekenfeest	Siwan	8	Lev. 23:15-21
Rosj Hasjana	Feest van de Bazuinen	Tisjri	1	Lev. 23:23-25
Jom Kippoer	Grote Verzoendag	Tisjri	10	Lev. 23:26-32
Soekkot	Loofhuttenfeest	Tisjri	15-22	Lev. 23:33-36
Chanoeka	Inwijdingsfeest	Kislew	25	1 Makk. 4:26-61
Poerim	Lotenfeest	Adar	14-15	Ester